

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Факультет суспільно-гуманітарних наук

Кафедра історії України

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної та
навчальної роботи

Олексій ЖИЛЬЦОВ

2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Українські студії

для студентів

спеціальності: В11 Філологія

рівня вищої освіти: першого (бакалаврського)

освітньої програми: 1.В11.01.01 Українська мова та література

Київ-2025

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА	
Код ЄДРПОУ 45307985	
Програма № 1534/25	
Начальник відділу моніторингу якості освіти	
(підпис)	(прізвище, ініціали)
« 20 25 » 2025 р.	

Розробники:

Колектив авторів: Бонь О.І., Тарасенко О.О. та інші.

Координатор авторського колективу: доктор філософських наук, професор, академік Національної академії педагогічних наук України Огнев'юк В.О.

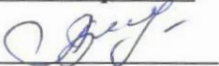
Рецензент: провідний

Науковий співробітник, доктор історичних наук, професор Гирич І.Б.

Викладач : Іванюк Олег Леонідович, доцент кафедри історії України, кандидат історичних наук.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри історії України.

Протокол від 29 серпня 2025 р. № 1.

Завідувач кафедри Анна ГЕДЬО

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми

(керівник проєктної групи)

(Тетяна ВИДАЙЧУК)

Робочу програму перевірено

___. __. 20__ р.

Заступник декана Віталій ЗАВАДСЬКИЙ

Пролонговано:

на 20__/20__ н. р. _____, «___» 20__ р., протокол №__.

на 20__/20__ н. р. _____, «___» 20__ р., протокол №__.

на 20__/20__ н. р. _____, «___» 20__ р., протокол №__.

на 20__/20__ н. р. _____, «___» 20__ р., протокол №__.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
<i>«Українські студії»</i>		
<i>Вид дисципліни</i>	<i>обов'язкова</i>	-
<i>Мова викладання, навчання, оцінювання</i>	<i>українська</i>	-
<i>Загальний обсяг кредитів / годин</i>	<i>4 / 120</i>	-
<i>Курс</i>	<i>1</i>	-
<i>Семестр</i>	<i>1</i>	-
<i>Кількість змістових модулів з розподілом:</i>	<i>4</i>	-
<i>Обсяг кредитів</i>	<i>4</i>	-
<i>Обсяг годин, у тому числі:</i>	<i>120</i>	-
<i>Аудиторні</i>	<i>56</i>	-
<i>Модульний контроль</i>	<i>8</i>	-
<i>Семестровий контроль</i>	<i>30</i>	-
<i>Самостійна робота</i>	<i>26</i>	-
<i>Форма семестрового контролю</i>	<i>екзамен</i>	-

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Курс «Українські студії» покликаний актуалізувати й узагальнити знання студентів першого курсу з історії України, сформувати у молодих людей розуміння національного державотворчого процесу як неперервного явища. Він побудований на цивілізаційному підході до вивчення історії. Матеріал викладений з поєднанням хронологічного і проблемно-тематичного принципів.

Курс визначальною парадигмою має розвиток цивілізації на території України на її поліваріантному підході. Також враховує внесок багатьох спільнот в розвиток цивілізації на теренах України.

Також стрижневою темою курсу є боротьба українського народу за свою свободу, суб'єктність в історії і культурі Європейської цивілізації, боротьба з російською імперською агресією протягом століть.

Загальні компетентності:

- ЗК-2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, і місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, громадських ідей і суспільно-політичних течій, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя;
- ЗК-3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК-4. Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК-5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК-6. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК-7. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

- ЗК-8. Здатність працювати в команді та автономно.
- ЗК-10. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК-11. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК-13. Здатність проведення досліджень на належному рівні.
- ЗК-14. Здатність ухвалювати рішення та діяти дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності

Фахові компетентності:

ФК-2. Здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову як особливу знакову систему, її природу, функції, рівні.

ФК-3. Здатність використовувати в професійній діяльності знання з теорії та історії мов(и), що вивчаються(ється).

ФК-4. Здатність аналізувати діалектні та соціальні різновиди мов(и), що вивчаються(ється), описувати соціолінгвальну ситуацію.

ФК-11. Здатність до надання консультацій з дотримання норм літературної мови та культури мови.

ФК-12. Здатність до організації ділової комунікації.

2. Результати навчання за дисципліною:

- ПРН-1. Вільно спілкуватися з професійних питань із фахівцями та нефахівцями державною та іноземною(ими) мовами усно й письмово, використовувати їх для організації ефективної міжкультурної комунікації.

- ПРН-2. Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідну інформацію з різних джерел, зокрема з фахової літератури та електронних баз, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.

- ПРН-4. Розуміти фундаментальні принципи буття людини, природи, суспільства.

- ПРН-7. Розуміти основні проблеми філології та підходи до їх розв'язання із застосуванням доцільних методів та інноваційних підходів.

- ПРН-8. Знати й розуміти систему мови, загальні властивості літератури як мистецтва слова, історію мов та літератур, що вивчаються, і вміти застосовувати ці знання у професійній діяльності.

- ПРН-9. Характеризувати діалектні та соціальні різновиди мов, що вивчаються, описувати соціолінгвальну ситуацію.

- ПРН-10. Знати норми літературної мови та вміти їх застосовувати у практичній діяльності.

- ПРН-18. Мати навички управління комплексними діями або проєктами при розв'язанні складних проблем у професійній діяльності в галузі обраної філологічної спеціалізації та нести відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах.

3. Структура навчальної програми

Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів, тем	У сь о г о	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна					Самостій на
		Лек ції	Семін ари	Практ ичні	Лабора торні	Індиві дуаль ні	
Модуль 1							
Україна у процесі розвитку давніх цивілізацій							
Тема 1. Цивілізаційний вимір України	6	2	2				2
Тема 2. Давня історія України як підґрунтя її сьогодення	8	2	4				2
Модульний контроль	2						
Разом	16	4	6				4
Модуль 2							
Україна в європейському цивілізаційному просторі доби Середньовіччя							
Тема 3. Середньовічна спадщина Русі-України (Київської Русі).	10	4	2				4
Тема 4. Русь-Україна від Середньовіччя до Ренесансу (XIII – XVI ст.).	10	2	4				4
Модульний контроль	2						
Разом	22	6	6				8
Модуль 3							
Україна в процесах національного державотворення та національного самовизначення ранньомодерного й модерного часів							
Тема 5. Українське національне державотворення у XVII – XVIII ст.	8	4	2				2
Тема 6. «Відкриття національної спадщини» у процесі українського націєтворення: кінець XVIII – сер. XIX ст.	8	4	2				2
Тема 7. На шляху до національного самоусвідомлення: др. пол XIX – поч XX ст.	6	2	2				2
Модульний контроль	2						
Разом	24	10	6				6
Модуль 4							
Україна у вирі модернізації та глобалізації: XX – початок XXI ст.							
Тема 8. Україна у горнилі війн, революцій в першій третині XX ст.	8	2	4				2
Тема 9. Українська нація та її боротьба за своє існування в умовах тоталітаризму (1930–1940 рр.)	6	2	2				2
Тема 10. Україна на шляху від тоталітаризму до розкладу системи: 1950 – 1980 рр.	6	2	2				2
Тема 11. Україна 1990-х – 2020-х рр.: у цивілізаційному геополітичному розломі	6	2	2				2
Модульний контроль	2						
Разом	28	8	10				8
Підготовка до проходження контрольних заходів	30						
Усього	120	28	28				26

4. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1.

Лекція 1. Цивілізаційний вимір України

1. Поняття «історія», «цивілізація», «культура», «історична спадщина», «ідентичність», «ментальність».
2. Зародження і становлення української цивілізації.
3. Україна у історичних, культурно-цивілізаційних процесах Європи і світу.
4. Військово-політичне протистояння з російською федерацією: цивілізаційний злам.

Основні поняття теми: історія, цивілізація, культура, історична спадщина, ідентичність, ментальність, цивілізаційний вимір, цивілізаційний злам.

Лекція 2. Давня історія України як підґрунтя її сьогодення

1. Духовний і матеріальний світ Трипільської цивілізації.
2. Цивілізаційний спадок давніх кіммерійців, скіфів та сарматів в Україні.
3. Внесок античної цивілізації Північного Причорномор'я в суспільно-політичний та культурний розвиток України.
4. Становлення слов'ян на теренах давньої України. Язичництво як світогляд і релігійна система.

Основні поняття теми: Трипільська культура, землеробська цивілізація, цивілізаційний спадок, кочова цивілізація, антична цивілізація, західна цивілізація, етногенез слов'ян, язичництво.

Література до теми:

1. Бонь О.І., Іванюк О.Л. Історія України: підручник для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ: Вища школа, 2015.
2. Відейко М. Ю. Шляхами трипільського світу. Київ: Наш час, 2007. 296 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Videiko_Mykhailo/Shliakhamy_trypils_koho_s_vitu/
3. Відейко М.Ю. Нарис п'ятий. Витоки державності в історико-географічному ареалі України в прадавню добу. В: Українська державність: історико-правничі нариси. Нарис п'ятий / за заг. ред. В. А. Смолій. Київ: Юридичне видавництво «Право України», Всеукраїнська правозахисна організація «Меморіал» імені Василя Стуса, 2021. С. 118- 145.
4. Дейвіс, Норман. Європа. Історія. / Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. Л., «Основи», 2014, 1464 с.: іл.
5. Залізник Л. Україна в колі світових цивілізацій. К., 2006.
6. Історія української культури : у 5 т. / Б. Є. Патон (голов. ред.); НАН України. К.: Наукова думка, 2001. Т.1: Історія культури давнього населення України. 2001.1135с.

7. Калакура Я.С. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я.С. Калакура, О.О. Рафальський, М.Ф. Юрій. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496с.
8. Крижицький С.А., Зубар В.М. Античні держави Північного Причорномор'я. В: Україна: хронологія розвитку. Від первісності до пізньої античності. Київ, 2007.
9. Магочій П.-Р. Україна : історія її земель і народів. Ужгород, 2012.
10. Попович М. В. Нарис історії культури України. К. : АртЕк, 2001. 728 с. : іл.
11. Павленко Ю. Історія світової цивілізації. 2 вид. К., 2000. 358 с.
12. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. К., 2016. 512 с.
13. Wilson Andrew. The Ukrainians. Unexpected Nation. Yale Nota Bene: Yale University Press, 2002.

Модуль 2

Україна в європейському цивілізаційному просторі доби Середньовіччя

Лекція 3. Середньовічна спадщина Русі-України (Київської Русі) у світовому історичному контексті

1. Державотворчі процеси на теренах Русі-України у контексті історії Середньовічної Європи.
2. Християнізація Русі та її значення у формуванні цивілізаційної ідентичності українців.
3. Україна у цивілізаційному просторі Європи. Русь-Україна і Візантія.
4. Проблема «київської спадщини»: історичний контекст і сучасність.

Основні поняття теми: державотворення, Русь-Україна, Київська держава, християнізація, цивілізаційна ідентичність, Візантійська цивілізація, ойкумена, спадщина, середньовічна спадщина, історична пам'ять, Руське королівство, українська ментальність, український національний характер.

Література до теми:

1. Дейвіс, Норман. Європа. Історія. / Пер. З англ. П. Таращук, О. Коваленко. Л., «Основи», 2014, 1464 с.: іл.
2. Ярослав Мудрий та його доба: тисячолітній досвід українського державотворення / редкол.: Огнев'юк В. О., Александрова О. С., Андрєєв В. М., Додонов Р. О. Київ, 2019.
3. Історія української культури: у 5 т. / Б. Є. Патон (голов. ред.) ; НАН України. К.: Наукова думка, 2001. Т. 1: Історія культури давнього населення України. 2001. 1135 с.
4. Літопис руський. Переклад з давньоруської, передмова Л. Є. Махновця. Київ: Дніпро, 1989.
5. Калакура Я.С. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я.С. Калакура, О.О. Рафальський, М.Ф. Юрій. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2015. 496с.

2012.

6. Попович М. В. Нарис історії культури України. К.: АртЕк, 2001. 728 с. : іл.

7. Магочій П.-Р. Україна: історія її земель і народів / П.-Р. Магочій. Ужгород,

8. Попович М. В. Нарис історії культури України. К. : АртЕк, 2001. 728 с. : іл.

9. Плохій С. Брама Європи. Історія України від
скіфських воєн до
незалежності. К., 2016. 512 с.

10. Українське мистецтво: навчальний посібник: у 3-х частинах / Д. П. Кривавич,
В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. Ч. 1 Львів : Світ, 2003. 256 с.

11. Andrew Wilson. The Ukrainians. Unexpected Nation. Yale Nota Bene: Yale
University Press, 2002.

Лекція 4. Русь-Україна від Середньовіччя до Ренесансу (XIII – XVI ст.)

1. Монгольська навала: Україна в зіткненні європейської
цивілізації із кочовою цивілізацією.
2. Боротьба за спадщину Русі-України. Україна в державних
проектах Польської корони та Великого князівства Литовського:
XIV – середина XVI ст.
3. Пізньосередньовічна Русь-Україна між латинським Заходом і
православним Сходом. Агресивне розширення Московського
князівства.
4. Люблінська й Берестейська унії: оцінки та інтерпретації.

Основні поняття теми: монгольська навала, європейська цивілізація, кочова
цивілізація, спадщина Русі-України, Велике князівство Литовське, латинський
Захід, православний Схід, Люблінська та Берестейська унії, Середньовіччя,
Ренесанс, магдебургське самоврядування.

Література до теми:

1. Дейвіс, Норман. Європа. Історія. / Пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко. Л.,
«Основи», 2014, 1464 с.: іл.
 2. Калакура Я. С. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О.
О. Рафальський, М. Ф. Юрій. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015.
496 с.
 3. Магочій П.-Р. Україна : історія її земель і народів. Ужгород, 2012.
 4. Попович М. В. Нарис історії культури України. К. : АртЕк, 2001. 728 с. : іл.
 5. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності
/ Пер. з англ. Р. Клочко. Харків, 2016. 496 с.
- [https://chtyvo.org.ua/authors/Plokhii_Serhii/Brama_Yevropy_Istoriia_Ukrainy_vid
skifskykh voien do nezalezhnosti/](https://chtyvo.org.ua/authors/Plokhii_Serhii/Brama_Yevropy_Istoriia_Ukrainy_vid_skifskykh_voien_do_nezalezhnosti/)
6. Українське мистецтво: навчальний посібник: у 3-х частинах / Д. П. Кривавич,
В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. Ч. 2. Львів: Світ, 2004. 268 с.
 7. Яковенко Н.М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII
століття. Київ: Генеза, 1997. 380 с. <http://history.franko.lviv.ua/>

8. *Franklin, Simon and Shepard, Jonathon*, The Emergence of Rus, 750-1200. (Longman History of Russia, general editor Harold Shukman.) Longman, London, 2006. 472 p.
9. *Andrew Wilson*. The Ukrainians. Unexpected Nation. Yale Nota Bene: Yale University Press, 2002.

Модуль 3

Україна в процесах національного державотворення та національного самовизначення ранньомодерного й модерного часів

Лекція 5. Українське національне державотворення у XVII – XVIII ст.

1. Українська козацька держава: етапи становлення. Історична пам'ять про козацьку Україну.
2. Протиборство Заходу і Московії: українсько-російські відносини у добу Гетьманщини.
3. Кримське ханство: шлях від ворога до союзника.
4. Експансія Російської імперії проти Речі Посполитої та ліквідація української автономії.
5. Київ як історико-культурний осередок.
6. Релігійний діалог і соціокультурний розкол України.

Основні поняття теми: українське національне державотворення, українське козацтво, Українська козацька держава, Московія, Кримське ханство, експансія, українська автономія, релігійний діалог, соціокультурний розкол.

Література до теми:

1. Дейвіс, Норман. Європа. Історія. / Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. Л., «Основи», 2014, 1464 с.: іл.
2. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Л.: Портал, 2022.
3. Історія української культури: у 5 т. / Б. Є. Патон (голов. ред.); НАН України. К.: Наукова думка, 2001. Т. 3: Українська культура другої половини XVII – XVIII століть. 2003. 845 с.
4. Калакура Я. С. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
5. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Клочко. Харків, 2016. 496 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Plokhii_Serhii/Brama_Yevropy_Istoriia_Ukrainy_vid_skykh_voien_do_nezalezhnosti/
6. Вульф Л, Каппелер А., Леп'явко С, Кравченко В. «Поверх кордону»: концепція прикордоння як об'єкт дослідження. *Україна модерна*. 2011. №18: Пограниччя. Окраїни. Периферії
7. Плохій, Сергій. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. Миколи Климчука. К.: Laurus, 2013. 440 с.: 40 іл.

8. Попович М. В. Нарис історії культури України. К.: АртЕк, 2001. 728 с. : іл.
9. Щербак В. Українське козацтво: формування соціального стану (друга половина XV – середина XVII ст.)». К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2006. 296 с.
10. Щербак В. Історія Запорозької Січі» / у співавт. К.: Арій, 2015. 240 с.
11. Andrew Wilson. The Ukrainians. Unexpected Nation. Yale Nota Bene: Yale University Press, 2002.

Лекція 6. «Відкриття національної спадщини» у процесі українського націєтворення: кінець XVIII – сер. XIX ст.

1. Втрата державності та особливості існування українських земель під імперським правлінням.
2. Процес формування модерної української нації: національний та європейський виміри. Етапи українського національно-визвольного руху.
3. Пошуки українського месіанізму. Кирило-Мефодіївське братство.
4. Громадівство, як український народницький міф. Ідеологія соборності.
5. Модернізація та її вплив на розвиток української культури. Політичний етап українського руху.

Основні поняття теми: національна спадщина, український національно-визвольний рух, модерна українська нація, модернізація, український месіанізм, громадівство, український народницький міф, соборність, ідеологія соборності, «козацький міф», «Переяславська легенда», «легенда Люблінської унії», європейський романтизм.

Література до теми:

1. Богуцький Ю. П., Андрущенко В. П., Безвершук Ж. О., Новохатько Л. М. Українська культура в європейському контексті / за ред. Ю. П. Богуцького. Київ: Знання, 2007. 679 с. <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=2966>.
2. Гирич І. Формування модерної нації. Теорія і суспільні виклики (XIX – початок XX ст.). Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2014. 109 с.
3. Гирич І. Українська історія: через ідентичність до держави. К.: Українські пропілеї, 2021. 270 с.
4. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Л.: Портал, 2022.
5. Дейвіс, Норман. Європа. Історія. / Пер. з англ. П. таращук, О. Коваленко. Л., «Основи», 2014, 1464 с.: іл.
6. Калакура Я. С., Рафальський О. О., Юрій М. Ф. Українська культура: цивілізаційний вимір. Київ.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
7. Магочій П.-Р. Україна: історія її земель і народів. Ужгород, 2012.
8. Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій / Авториз. пер. з англ. Миколи Климчука. К.: Laurus, 2013. 440 с.: 40 іл.
9. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Клочко. Харків, 2016. 496 с.

Лекція 7. На шляху до національного самоусвідомлення: др. пол XIX – поч XX ст.

1. Модернізація др. пол. XIX ст. – початку XX ст. в Україні у реаліях двох імперських систем.
2. Народництво як українська інтелектуальна відповідь на державницькі ідеї польських і російських інтелектуалів (В.Антонович, М.Драгоманов, О.Кониський, О.Барвінський).
3. Націонал-демократичний табір у боротьбі за політичну і культурну окремішність (І.Франко, М. Грушевський, К. Левицький, С. Єфремов, Б. Грінченко, І. Липа).
4. Політичний етап українського руху. Між самостійництвом і автономізмом. (Ю. Бачинський, М. Міхновський, С. Петлюра, Л. Юркевич).
5. Український консерватизм як відповідь на поширення соціалістичних ідей (В. Липинський, Є. Чикаленко)
6. Соціокультурні процеси в Україні 2-ї половини XIX ст. – початку XX ст.: національний і європейський контексти.

Основні поняття теми: модернізація, народництво, українські інтелектуали, політична окремішність, культурна окремішність, самостійництво, автономізм, український консерватизм, національне самоусвідомлення, маргіналізація, акультурація, подвійна лояльність, ідеологія рашизму.

Література до теми:

1. Гирич І. Українські інтелектуали і політична окремішність (середина XIX – початок XX ст.) / Видання друге, виправлене і доповнене. К.: Українські пропілеї, 2020. 452 с.
2. Гирич І. Михайло Грушевський: конструктор української модерної нації. К.: Смолоскип, 2016. 840 с.
3. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Л.: Портал, 2022.
4. Дейвіс Н. Європа. Історія. / Пер. з англ. П. Таращук, О. Коваленко. Л., «Основи», 2014, 1464 с.: іл.
5. Єсельчик С. Українофіли. Світ українських патріотів другої половини XIX ст. К.: КІС, 2010. 272 с.
6. Історія української культури : у 5 т. / Б. Є. Патон (голов. ред.); НАН України. К.: Наукова думка, 2001. Т. 4, кн. 2: Історія української культури другої половини XIX століття. 2005. 1296 с.

7. Калакура Я. С. Українська культура: цивілізаційний вимір /Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
8. Магочій П.-Р. Україна : історія її земель і народів. Ужгород, 2012.
9. Hamm M.F. Kiev. A Portrait, 1800–1917. Princeton: Princeton University Press, 2003. 304 p.
10. Meir N. Kiev, Jewish Metropolis: A History, 1859–1914 (The Modern Jewish Experience). Bloomington: Indiana University Press, 2010. 424 p. https://chtyvo.org.ua/authors/Natan_M_Meir/Kiev_Jewish_Metropolis_A_History_1859-1914_anhl/

Модуль 4

Україна у вирі модернізації та глобалізації: XX – початок XXI ст.

Лекція 8. Україна у горнилі війн, революцій в першій третині XX ст.

1. Соціокультурні процеси в Україні на початку XX ст.: національний та європейський контекст.
2. Доля розділеної нації в умовах Першої світової війни. Українське питання в ідеології «руського міра».
3. Українська революція в контексті державотворення та україно-російського протистояння.
4. Українська політична еміграція в Європі (1920-1930-ті) - центр розвою національно-державної ідеології.
5. Українські землі у 1920 роках: уроки становлення Радянської імперії.

Основні поняття теми: Перша світова війна, ідеологія «руського міра». Українська революція, україно-російське протистояння, українська діаспора, економічна еміграція, політична еміграція, українська національно-державна ідеологія, Радянська імперія, «Червоний ренесанс».

Література до теми:

1. Гай-Нижник П.П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917–1920 рр.). К.: “ЩеК”, 2010. 304 с.
2. Гирич І. В’ячеслав Липинський: хлібороб і жовнір (Співвідношення демократичного і консервативного в його історіософії). К., 2019. 310 с.
3. Горліс-Горський Ю.. “Ми ще повернемося!”: Спогади. Повість. Поезії. Документи. Листування. Бібліотека Історичного клубу “Холодний Яр”. Київ: Історичний клуб “Холодний Яр”; Вінниця: ДП “Державна картографічна фабрика”, 2012. 432 с.
4. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Л.: Портал, 2022.
5. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. 1918– 1920: Документи і матеріали: У 2 т. Київ, 2006.

6. Донцов Д.І. Рік 1918, Київ: Документально-художнє видання/ Упоряд.: К.Ю. Галушко. К.: Темпора, 2002. 208 с. :іл.
7. Другий зимовий похід, або Листопадовий рейд / Упорядник О. Веремійчик. К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. 248 с.
8. Зайцев О. Український інтегральний націоналізм (1920–1930-ті роки): Нариси інтелектуальної історії. К., 2013.
9. Калакура Я. С. Українська культура: цивілізаційний вимір / Я. С. Калакура, О. О. Рафальський, М. Ф. Юрій. К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
10. Конгрес Українських Націоналістів 1929 р.: Документи і матеріали / Упоряд. В. Муравський; НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника; Центр досліджень визвольного руху. Львів, 2006. 420 с.
11. Нариси повсякденного життя радянської України в добу непу (1921–1928 рр.): Колективна монографія/ Відп. ред. С. В. Кульчицький: В 2 ч. Ч 1. К.: Інститут історії України НАН України, 2009. 445 с.; Ч 2. К.: Інститут історії України НАН України, 2010. 382 с.
12. Попович М. В. Червоне століття. К.: АртЕк, 2005. 888 с.
13. Bilenky, Serhiy. Imperial Urbanism in the Borderlands. Kyiv, 1800–1905. Toronto: University of Toronto Press, 2017. 512 p.

Лекція 9. Українська нація та її боротьба за своє існування в умовах тоталітаризму (1930–1940 рр.)

1. Радянське поневолення України як чергова спроба зміни цивілізаційної парадигми.
2. Голодомор-геноцид 1932–1933 р. та репресії - інструменти знищення української нації.
3. Друга світова війна. Україна між двома тоталітарними режимами: боротьба з нацизмом і більшовизмом. 1939–1945 рр.
4. Соціокультурне життя в Україні 1930 – 1940 рр. під більшовицьким ідеологічним тиском. «Розстріляне Відродження».

Основні поняття теми: тоталітарний режим, радянська модернізація, парадигма, цивілізаційна парадигма, цивілізаційна парадигма, голодомор, геноцид, репресії, нацизм, більшовизм, «Розстріляне Відродження», соціалістичний реалізм, рашизм.

Література до теми:

1. Богуцький Ю. П., Андрущенко В. П., Безвершук Ж. О., Новохатько Л. М. Українська культура в європейському контексті / за ред. Ю. П. Богуцького. Київ: Знання, 2007. 679 с. <https://elib.nlu.org.ua/object.html?id=2966>.
2. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Л.: Портал, 2022.
3. Веселова О. М., Марочко В. І. Голодомори на Україні 1921–1923, 1932–1933, 1946–1946 років: Злочини проти народу. К. – Нью-Йорк, 2000. 265 с.

4. Великий терор в Україні. “Куркульська операція” 1937–1938 рр.: у 2-х частинах / Упоряд. Сергій Кокін, Марк Юнге. К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2010.
5. Довженко О. П. Сторінки Щоденника (1941–1956). К.: Вид-во гуманіт. л-ри, 2004. 384 с.
6. Життя і діяльність Степана Бандери: документи й матеріали / Редактор і упорядник Микола Посівнич. Тернопіль: Астон, 2008. 448 с., іл.
7. Єсельчик С. Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві. Київ, 2008. 304 с.
8. Калакура Я. С., Рафальський О. О., Юрій М. Ф. Українська культура: цивілізаційний вимір. Київ.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
9. Косик. В. Україна і Німеччина в Другій світовій війні. Париж; Нью-Йорк; Львів, 1993. 660 с.
10. Патриляк І.К., Боровик М.А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2010. 590 с.
11. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності / Пер. з англ. Р. Клочко. Харків, 2016. 496 с.
https://chtyvo.org.ua/authors/Plokhii_Serhii/Brama_Yevropy_Istoriia_Ukrainy_vid_skiifskykh_voien_do_nezalezhnosti/
12. Польща та Україна у тридцятих – сорокових роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб. Том 8. Великий Терор. Польська операція 1937– 1938. Частина друга. Варшава – Київ, 2010. - 1983 с.
13. Роготченко О.О. Соціалістичний реалізм і тоталітаризм. К., 2007.
http://www.mari.kiev.ua/PDF/Rogotchenko_SOCREALISM.pdf
14. Українська повстанська армія. Історія нескорених. Львів, 2007. 352 с.

Лекція 10. Україна від тоталітаризму до розкладу системи: 1950 – 1980 рр.

1. Зміни і трансформації в економічному та політичному середовищі України у 1950 – 1980 рр.
2. Український рух опору 1950 – 1980 рр.: напрями, сутність, діяльність.
3. Особливості розвитку української культури у 1950 – 1980 рр.
4. Лінгвоцидні практики радянської імперії в Україні за совєтської доби.

Основні поняття теми: український рух опору, відлига, застій, перебудова, шістдесятництво, дисидентський рух, лінгвоцид, офіціоз, андеграундна культура.

Література до теми:

1. Бажан О.Г., Данилюк Ю.З. Опозиція в Україні (друга половина 50-х – 80-ті рр. ХХ ст.) / НАН України. Інститут історії України. К.: Рідний край, 2000.

2. Бондарчук П. М. Релігійна свідомість віруючих УРСР (1940–1980-і роки): повсякденні прояви, трансформації. К.: Інститут історії України НАН України, 2012. 322 с.
3. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Л.: Портал, 2022.
4. Дзюба І. М. Інтернаціоналізм чи русифікація? К.: Видавничий дім «КМ Academia», 1998. 276 с.
5. Касьянов Г. Незгодні: Українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х рр. К.: Либідь, 1995. 224 с.
6. Куромія Г. Свобода і терор у Донбасі: Українсько-російське прикродоння, 1870–1990-і роки. К. Видавництво Соломії Павличко “Основи”, 2002. 510 с.
7. Обертас О. Український самвидав: літературна критика та публіцистика (1960-і - початок 1970-х років) / Передм. М. Коцюбинської; післям. О. Зінкевича. К.: Смолоскип, 2010. 300 с.
8. Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.). У 2-х книгах, 3-х частинах. Кн. 1, ч. 1-2 / Відп. ред. В.М. Даниленко. Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. 351 с. (Серія «З історії повсякденного життя в Україні», т. II).
9. Політичні протести й інакодумство в Україні (1960-1990): Документи і матеріали / Упор. В. М. Даниленко. К. : Смолоскип, 2013. 736 с.
10. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба: Колективна монографія / Відп. ред. В.М. Даниленко; ред.-упоряд. Н.О. Лаас. Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. 698 с.
11. Ясь О. Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок ХІХ – 80-ті роки ХХ ст.): Монографія: У 2 ч. / за ред. В. А. Смолія. К.: НАН України. Ін-т історії України, 2014. Ч. 1. 587 с.
12. Ясь О. Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок ХІХ – 80-ті роки ХХ ст.): Монографія: У 2 ч. / за ред. В. А. Смолія. К.: НАН України. Ін-т історії України, 2014. Ч. 2. 650 с.

Лекція 11. Україна 1990-х – 2020-х рр.: у цивілізаційному геополітичному розломі

1. Самоусвідомлення українців і України в кінці 1980 – на початку 1990 років. Народний Рух та його політична роль.
2. Українська діаспора як частина української нації.
3. Відновлення державності в Україні: здобутки та втрати трьох десятиліть.
4. Духовне життя України доби відновлення незалежності: «посттоталітарне», «пострадянське», «національне», «європейське».
5. Україна в російських проєктах «відновлення СРСР», розв’язання загарбницької війни проти України.

Основні поняття теми: цивілізаційний геополітичний розлом, формування української політичної нації, євроінтеграційний вибір, посттоталітарне, пострадянське, національне, європейське, рашизм.

Література до теми:

1. Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення / Павло Гай-Нижник. К.: «МП Леся», 2017. 332 с.
2. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Л.: Портал, 2022.
3. Касьянов Г. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії. К.: Наш час, 2008, 432 с.
4. Магочій П.-Р. Україна : історія її земель і народів. Ужгород, 2012.
5. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. К., 2016. 512 с.
6. Чорнобиль. Документи Оперативної групи ЦК КПУ (1986–1988) / Упоряд.: О. В. Бажан, О. Г. Бажан, Г. В. Боряк, С. І. Власенко. К.: Інститут
7. історії України НАН України, Центральний державний архів громадських об'єднань України, 2017. 830 с.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	кількість балів	кількість одиниць	кількість балів	кількість одиниць	кількість балів	кількість одиниць	кількість балів
Відвідування лекцій	1	2	2	3	3	5	5	4	4
Відвідування семінарських занять	1	3	3	3	3	3	3	5	5
Відвідування практичних занять	1								
Робота на семінарському занятті	10	3	30	3	30	3	30	5	50
Робота на практичному занятті	10								
Завдання для самостійної роботи	10	2	10	2	10	3	15	4	20
Виконання модульної контрольної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Разом	-		70		71		78		104
Максимальна кількість балів: 323									
Коефіцієнт: $60:323 = 0,185$									

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Самостійна робота студентів полягає в опрацюванні джерел і аналітичній роботі над ними.

Список джерел:

1. Іларіон Київський. Слово про Закон і Благодать. URL: <http://litopys.org.ua/oldukr/ilarion.htm>.

2. Сковорода Г. Розмова, звана Алфавіт чи Буквар світу. URL: http://ukrbooks.com/ua/Rozmova_zvana_alfavit_chy_bukvar_svitu/.

3. Грінченко Б. Листи з Наддніпрянської України. Лист 3. URL: <http://litopys.org.ua/drag/drag204.htm>

4. Постанова ЦК КП(б)У «Про спотворення та помилки у висвітленні історії української літератури в “Нарисі історії української літератури”» (1946 р., серпня 24). URL: <https://history.vn.ua/book/xrestomatia/692.html>.

5. Грищук М. Передумови виникнення та протидії корупції: історико-правові аспекти. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 2 (22). С. 28-25. URL: <file:///D:/Users/adm/Downloads/admin,+2-2020-28-35.pdf>

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів
1	Глибина і повнота розкриття завдань. Дотримання принципів академічної доброчесності	2 бали
2	Повнота використання рекомендованої літератури	1 бали
3	Обґрунтування висновків	0,5 бали
4	Грамотність, стиль викладу, оформлення роботи	1 бал
5	Обсяг виконаної роботи	0,5 бал

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Модульний контроль здійснюється у формі написання студентом модульної контрольної роботи, форма роботи – відповідь на 1 відкрите питання, яке розміщено на платформі електронного навчання Moodle.

<i>Критерії оцінювання модульного контролю</i>	
24-25 балів	– відмінно, студент глибоко і міцно засвоїв матеріал, вичерпно, грамотно оформив роботу; дотримався принципів академічної доброчесності та принципів використання ІІІ в навчанні.
15-19 балів	– добре, студент твердо знає матеріал, не допускає істотних неточностей при відповіді на поставлені питання.
10-14 бали	– задовільно, студент знає тільки основний матеріал, але не засвоїв його деталей, допускає неточності при оформленні та відповіді на поставлені питання.
0-9 бали	– незадовільно, студент не знає матеріалу, допускає істотні помилки при оформленні та відповіді на поставлені питання.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Формою семестрового контролю є письмовий екзамен, під час якого студенти повинні дати відповіді на питання, що відбивають зміст навчальної програми. При оцінюванні відповідей враховуються їх аргументованість, рівень обізнаності з фактичним матеріалом та його новітніми науковими концептуальними репрезентаціями.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю:

1. Матеріальний та духовний світ населення культурно-історичної спільноти Кукутені-Трипілля.
2. Східні слов'яни. Походження, розселення, суспільний устрій.
3. Передумови утворення східнослов'янської держави Київська Русь.
4. Київська Русь в роки князювання Володимира Великого та Ярослава Мудрого
5. Запровадження християнства на Русі, його вплив на духовний розвиток суспільства.
6. «Руська правда» - перший правовий документ Давньоруської держави
7. Галицько-Волинське князівство в кінці XII – першій половині XIV ст.
8. Основні етапи литовсько-польської доби в Україні
9. Становище українських земель у складі Великого князівства Литовського у XIV – першій половині XVI ст.
10. Становище українських земель у складі Польського королівства з XIV до першої половини XVI ст.
11. Люблінська унія, та її наслідки для України
12. Запорізька Січ, адміністративно-територіальний устрій, господарство, традиції, історична доля.
13. Українські землі у складі Речі Посполитої в другій половині XVI – першій половині XVII ст.
14. Берестейська церковна унія та її значення в історії України.
15. Козацькі постання 20-х рр. XVII ст. – причини, вимоги, наслідки.
16. Причини та перебіг подій Української національно-визвольної війни середини XVII ст.
17. Формування української державності впродовж національно-визвольної війни середини XVII ст.
18. Українсько-московський договір 1654 року - історико-юридична та історична оцінки.
19. Доба «Руїни» в українській історії.
20. Політика російського уряду стосовно автономії українських земель у XVIII ст.
21. Соціально-політичне становище правобережних західноукраїнських земель у XVIII ст.
22. Українське національне відродження XIX ст.: сутність і періодизація.
23. Політичні рухи в Україні XIX ст.
24. Кирило-Мефодіївське товариство: ідеологія та провідні діячі.
25. Громадівський рух другої половини XIX ст.
26. Буржуазні реформи 60-х – 70-х рр. XIX ст. в Російській імперії та особливості їх проведення в Україні.
27. Громадсько-культурний рух у Західній Україні в першій половині XIX ст. «Руська Трійця».
28. Революція 1848 – 1849 рр. в Австрійській імперії та її вплив на розвиток українського національного руху.
29. Реформи в Російській імперії другої половині XIX ст. та їх наслідки для України.
30. Промисловий переворот та особливості становлення

індустріального суспільства в українських землях (др. пол. XIX – пер. пол. XX ст.).

31. Українські політичні партії кінця XIX – початку XX ст.: ідеологічні засади та провідні діячі.
32. Політика Центральної Ради. Утворення Української Народної Республіки.
33. Брестський мир та його наслідки для України.
34. Українська держава гетьмана Павла Скоропадського.
35. Внутрішня і зовнішня політика Директорії УНР.
36. Західноукраїнська Народна Республіка та її роль в історії українського державотворення.
37. Ризький мирний договір та його наслідки
38. Утворення УРСР та входження її до складу СРСР.
39. Політика «українізації» 20-х – початку 30-х рр. XX ст.
40. Індустріалізація в Радянській Україні.
41. Колективізація сільського господарства в Україні та Голодомор 1932 – 1933рр.
42. Утвердження тоталітарного режиму та масових репресій в Україні в 1920-1930-х роках.
43. Західноукраїнські землі у 20–30-х рр. XX ст.
44. Організація українських націоналістів (ОУН): утворення, ідеологія та діяльність.
45. Сучасна оцінка договору про ненапад між СРСР і Німеччиною та таємного протоколу до нього від 23 серпня 1939 р., і радянсько-німецького договору про дружбу і кордони від 28 вересня 1939 р.
46. Приєднання західноукраїнських земель до СРСР у 1939 – 1940 рр. і встановлення тоталітарного сталінського режиму в Західній Україні.
47. Нацистський окупаційний режим в Україні у 1941 – 1944 рр.
48. Рухи Опору в Україні під час Другої світової війни: радянський та національний.
49. Наслідки Другої світової війни для України.
50. Процес возз'єднання українських земель (1939, 1940, 1944 рр.).
51. Український національно-визвольний рух проти сталінського тоталітарного режиму (друга половина 40-х – початок 50-х рр. XX ст.).
52. Особливості та проблеми відбудови народного господарства України в післявоєнний період.
53. Опозиція радянському режиму в Україні у 50-х – 80-х рр. XX ст.: від «шістдесятників» до «дисидентів».
54. Наростання кризових явищ у суспільному та економічному житті Української РСР впродовж 60-х – пер. пол. 80-х рр. XX ст.
55. Процеси «перебудови» другої половини 1980-х р. в СРСР і УРСР та їхні наслідки.
56. Розпад Радянського Союзу та перетворення України на незалежну державу.

57. Проблеми формування постіндустріального суспільства в Україні на межі XX і XXI ст.
58. Особливості економічної політики, причини кризових явищ в суспільно-економічному житті України в 90-і роки XX ст. - поч. XXI ст.
59. Світове українство. Українська діаспора.
60. Політичні та соціальні рухи в Україні другої половини 2000-х – першої половини 2010-х рр. – від «Помаранчевої революції» до Революції гідності.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за тобальною шкалою	Значення оцінки
A	90 – 100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов’язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов’язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Навчально-методична картка дисципліни

[illegible]

8. Список рекомендованої літератури

А) Основна

1. Гирич І. Українські інтелектуали і політична окремішність (середина ХІХ – початок ХХ ст.) / Видання друге, виправлене і доповнене. К.: Українські пропілеї, 2020. 452 с.
2. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації. ХІХ–ХХ ст. К.: Генеза, 2000. 360 с. <http://history.franko.lviv.ua/>
3. Дейвіс Н. Європа. Історія. / Пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко. Л., «Основи», 2014, 1464 с.: іл.
4. Єсельчик С. Українофіли: світ українських патріотів другої половини ХІХ століття / С. Єсельчик. К.: КІС, 2010. 272 с.
5. Касьянов Г. Україна 1991–2007: нариси новітньої історії. К.: Наш час, 2008. 432 с.
6. Магочій П.-Р. Україна: історія її земель і народів. Ужгород, 2012.
7. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. К., 2016. 512 с.
8. https://chtyvo.org.ua/authors/Plokhii_Serhii/Brama_Yevropy_Istoriia_Ukrainy_vid_skifskykh_voien_do_nezalezhnosti/
9. Яковенко Н.М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХVІІІ століття. Київ: Генеза, 1997. 380 с. <http://history.franko.lviv.ua/>
10. Internet Encyclopedia of Ukraine (IEU), hosted by the Canadian Institute of Ukrainian Studies. <http://www.encyclopediaofukraine.com/>

Б) Додаткова:

11. Антропологічний код української культури і цивілізації (у двох книгах) О.О. Рафальський (керівник авторського колективу), Я.С. Калакура, В.П. Коцур, М.Ф. Юрій (науковий редактор). Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020–2021. Книги 1–2.
12. Бажан О.Г. Данилюк Ю.З. Опозиція в Україні (друга половина 50-х–80-і рр.). К., 2000.
13. Брайчевський М.Ю. Походження Русі. К., 1968.
14. Верига В. Визвольні змагання України. 1914 – 1923. Львів, 1998, в 2 тт.
15. Голобуцький В. Запорозьке козацтво / В. Голобуцький. К., 1994.
16. Горобець В. «Волимо царя східного...»: Український Гетьманат та російська династія до і після Переяслава / В. Горобець. К., 2007.
17. Горобець В.М. Люблінська унія та народження нової вітчизни. К., 2009.
18. Гнатюк О. Прощання з імперією: Українські дискусії про ідентичність. К., 2005. 528 с.
19. Гурбик А. О. Українське суспільство на зламі середньовіччя і нового часу: нариси з історії ментальності та національної свідомості / А.О. Гурбик, О.І. Гуржій, В.М. Матях, В.М. Ричка, К.І. Салій. – К., 2001.
20. Гудзяк Б. Криза і реформа. Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії. Львів, 2000.
21. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: нариси політичної історії. К., 1993.
22. Гуржій О.І. Українська козацька держава у другій половині 17–18 ст.: кордони, населення, право. О. І. Гуржій. К., 1996.
23. Залізник Л. Україна в колі світових цивілізацій. К., 2006.

24. Калакура Я.С., Рафальський О.О., Юрій М.Ф. Українська культура: цивілізаційний вимір К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2015. 496 с.
25. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–1980-х рр. К., 1995.
26. Кінан Е. Російські історичні міфи. К.: Критика, 2001.
27. Когут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація Гетьманщини. 1760–1830. К., 1996.
28. Липинський В. Україна на переломі. 1657–1659: замітки до історії українського державного будівництва в XVII ст. К., 1997.
29. Оглоблин О. Гетьман Іван Мазепа та його доба. К.; Л.; Нью-Йорк; Париж; Торонто, 2001.
30. Плохій С. Походження слов'янських націй: Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі. К., 2015.
31. Реєнт О.П. Україна в імперську добу (XIX – початок XX ст.). К., 2003.
32. Русначенко А. Від імперії – до України. К., 2009.
33. Сас П.М. Політична культура українського суспільства (кінець XVI – перша половина XVII ст.). К., 1998.
34. Таїрова-Яковлева Т. Іван Мазепа і Російська імперія: історія «зради». К., 2013.
35. Україна у XX столітті: Збірник документів і матеріалів (1900–2000). / Упоряд. А.Г. Слюсаренко та ін. К., 2000.
36. Шаповал Ю.І. Україна 20–50-х років – сторінки ненаписаної історії. К., 1993.
37. Шпорлюк Р. Імперія та нації: з історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусі. К., 2000.
38. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI–XVII ст. К., 2002.
39. Wilson A. The Ukrainians. Unexpected Nation. Yale Nota Bene: Yale University Press, 2002.
40. Bilousko O., M. Popovych M. Ukraine: Nature. Traditions. Culture. Kyiv, 2021.
41. *The people of Ukraine and Ukrainians abroad*. Internet Encyclopedia of Ukraine (IEU), hosted by the Canadian Institute of Ukrainian Studies. <http://encyclopediaofukraine.com/People.asp>.
42. Toynbee, A.J. *Civilization on Trial*. Oxford University Press, New York, 1948.
43. *Ukrainian history*. Internet Encyclopedia of Ukraine (IEU), hosted by the Canadian Institute of Ukrainian Studies. <http://encyclopediaofukraine.com/History.asp>.

В) Ресурси Інтернету:

1. Ізборник. Історія України IX – XVIII ст. Першоджерела та інтерпретації: літописи, історія, мовознавство, давня українська література, політологія, літературознавство, граматики та лексикони, історичні мапи. <http://litopys.org.ua/>.
2. Локальна історія: мультимедійна онлайн-платформа. <https://localhistory.org.ua//>.
3. Historians: нтернет-мережа гуманітаріїв в Україні і світі. <http://historians.in.ua/>.